

УДК 371.134:78.071.2

П. М. Волошин,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАДІЙНОСТІ СПІВУ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті порушується проблема підготовки вчителів мистецьких дисциплін до музично-виконавської діяльності, удосконалення технологій навчання співу, які традиційно є обов'язковим компонентом навчання і виховання, зокрема проблема формування надійності у співака компонента музично-виконавської майстерності. Особлива увага у формуванні означеного компонента особистості майбутнього вчителя приділяється добору музичного репертуару та створенню умов для домінування у студентів позитивних емоцій.

Ключові слова: майбутні учителі музики, надійність співу, музично-виконавська діяльність, емоційний вплив, вокальні твори.

Постановка проблеми. Фахове становлення і підготовка вчителів мистецьких дисциплін до музично-виконавської діяльності, потреба удосконалення технологій навчання співу традиційно є обов'язковим компонентом навчання і виховання, оскільки віддзеркалює віковичний життєвий досвід, мудрість та красу. Саме тому проблеми вокальної творчості турбували не одне покоління як виконавців, так і педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню надійності як компонента музично-виконавської майстерності присвячено праці лише інструменталістів (Л.Бочкарьов, Л.Котова, Ю.Цагареллі, Д.Юник, Т.Юник та інші). Науковці зосередили свою увагу на теоретичних основах підготовки музикантів до сценічних виступів та психолого-педагогічних умовах розвитку навичок надійності гри фахівців. Однак, поза їхню увагою залишилися питання впливу емоційної сфери особистості на процес відтворення матеріалу, хоча сучасній науці відомо, що саме від неї залежить результативність діяльності в емоціогенних умовах

Мета статті розробити ефективну методику цілеспрямованого формування надійності співу у майбутніх учителів музики, яка б забезпечила безпомилкову інтерпретацію вокальних творів у будь-яких умовах діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення вокально-виконавської надійності розпочинається з добору музичного репертуару. Тут необхідно керуватися не лише програмовими вимогами вищих закладів освіти, доступністю й навчальними цілями, а обов'язково враховувати бажання самих студентів. До програми включаються музичні твори, котрі найбільше їм подобаються. Саме тому, підбір репертуару - це процес творчий і тривалий. Основною вимогою виступає захоплення співаків музичною палітрою чи емоційно-образним змістом кожного твору своєї програми. Це, звичайно, сприяє плідній працьовитості над ними, що досить важливо для процесу формування вокально-виконавської надійності, але особлива цінність такого підходу приховується в іншому: так викладачами закладаються основи нівелювання власного «Я» в період виступів. Захоплення музичною палітрою чи емоційно-образним змістом творів підсилюється зворотнім правдивим енергетично-інформаційним зв'язком між студентами та присутніми в аудиторії. Сприймаючи яскраву мелодико-ритмічну лінію в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку, колорит, глибину літературного тексту, авторську майстерність або інші текстові чи виконавські компоненти, викладачами (концертмейстерами чи іншими присутніми в аудиторії), надається пріоритетність «вокальним творам», а не виконавству. Так створюються умови для нівелювання зайвого «Я» під час їх сценічної інтерпретації.

У випадку появи в майбутніх учителів музики негативного емоційного впливу на процес добору репертуару встановлюються чинники, якими викликаються певні емоції і знаходяться засоби нівелювання їх зайвої дії. Такими чинниками можуть бути: завищена або занижена міра їхнього збудження; втрата працездатності під час тривалої одноманітної роботи; нерозвиненість основних волевольових якостей особистості з їх пріоритетністю в загальній системі саморегуляції поведінки у напружених умовах тощо.

Стосовно першого чинника необхідно наголосити на тому, що при створенні оптимальної міри збудження насамперед враховується сила початково-вихідної мотивації. Більш сильною мотивацією у вокалістів навіть під час добору репертуару викликається високе емоційне збудження. Регуляція її сили здійснюється завдяки заниженню, а в разі потреби, завищенню ймовірних результатів майбутніх виступів. Втрата працездатності під час довготривалої одноманітної роботи (другий чинник), звичайно, залежить від властивостей нервової системи особистості. Чим слабший тип нервової системи, тим швидше настає перевтома, оскільки такі вокалісти не можуть довго реагувати на тривале повторення монотонних подразників. На жаль, у навчальному процесі майбутніх учителів музики ще зустрічаються студенти з нерозвиненими основними волевольовими якостями особистості і їх пріоритетністю в загальній системі

саморегуляції поведінки у напружених умовах (третій чинник). Такі ситуації при доборі репертуару виникають через невміння управляти темпом психічних процесів. Для нейтралізації дії цього фактора викладачами під час спілкування зі студентами використовуються почергово швидкі та повільні темпи. Звичайно, передбачити зайву дію всіх чинників, внаслідок яких може викликатися негативний емоційний вплив на процес сумісної творчості викладачів і студентів неможливо. Втім, ретельним аналізом будь-якого з них знаходяться ефективні засоби нівелювання його негативної дії.

Отже, під час добору репертуару створюються умови для домінування в студентів лише позитивних емоцій як від контакту з викладачами чи присутніми в аудиторії, так і від спілкування з музичною палітрою та змістом літературного тексту вокальних творів.

Подальше становлення надійності співу у майбутніх учителів музики здійснюється спрямовуванням уваги на відчуття задоволення від інтерпретації вокальних творів навіть за першої спроби відтворення тексту. Поява небажаних астенічних емоцій від невдалих спроб інтерпретації матеріалу в період ознайомлення з вокальними творами упереджується її переключенням на запам'ятовування загальної емоційної насиченості його образного змісту (досконале оволодіння текстовими і виконавськими компонентами здійснюється на наступному етапі формування вокально-виконавської надійності).

Узагальнюючи інформацію стосовно формування вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики необхідно зазначити, що для успішного її становлення необхідно: дібрати репертуар вокальних творів, які не лише відповідають програмовим канонам вищих закладів освіти та дидактичним принципам навчання, а й особистим естетичним вимогам щодо музичної палітри, їх емоційно-образного змісту, драматургії тощо; досягти домінування позитивного емоційного впливу на весь подальший процес оволодіння текстовими і виконавськими компонентами вокальних творів; обміркувати залежність можливих морально-матеріальних наслідків від успішності співу в звичних та емоціогенних умовах; навчитись максимально захоплюватися музичною палітрою, емоційно-образним змістом, драматургією та іншими привабливими рисами вокальних творів і отримувати задоволення від співу під час ознайомлення з ними.

Наступне завдання, яке необхідно вирішувати у процесі формування надійності співу у майбутніх учителів музики, торкається змісту методичних вказівок стосовно технологій його розвитку під час оволодіння текстовими і виконавськими компонентами вокальних творів. Процес розвитку вокально-виконавської надійності у студентів мистецьких факультетів вищих закладів освіти необхідно розпочинати з виявлення таких складових, які потребують довільного чи мимовільного заучування та визначення послідовності їх запам'ятовування. Виокремлюється і досконало опрацьовується якомога більша кількість текстових і виконавських компонентів, тобто ліквідується дефіцит інформації. Проте, спочатку цей перелік, як правило, частково приховується від студентів, оскільки при озвученні великої кількості таких компонентів створюються умови для виникнення інформаційного стресу занадто великої сили, чим викликаються у них астенічні емоції або домінування емоцій сумніву, під впливом яких знижується працелюбність. Втім, у студентів з надмірною пристрасною до співу створенням умов для появи астенічних емоцій упереджується перевагою голосового апарату (розвиток виконавської надійності не завжди супроводжується лише позитивними емоційними станами). Пошук необхідних засобів виразності чи оптимальних методів оволодіння бажаними текстовими й виконавськими компонентами стимулюється незадоволенням від невдалих спроб та активізацією емоційних реакцій на отриману інформацію.

Робота над кожною складовою вокальних творів завершується лише за пріоритетності позитивних емоцій, навіть якщо на даний момент ще не все звучить так, як хочеться (є компоненти, особливо виконавські, оволодіння якими вимагає терпіння і тривалого часу). Процес відпрацювання вокалістами складних компонентів необхідно розчленовувати на мікро етапи, кожен з яких обов'язково завершується досягненням впевненості у власних творчих можливостях. Досягнувши бажаних результатів, в уяві студентів породжуються нові, більш якісні зразки цих компонентів. Таким чином забезпечується безперервний процес формування вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики.

За відсутності у студентів безперервного процесу формування вокально-виконавської надійності чи у випадку незадовільного оволодіння текстовими або виконавськими компонентами музичних творів знак та сила емоцій коригується завдяки зміні величини розбіжності когнітивного дисонансу між бажаними й реальними наслідками співу. Підвищується або знижується межа як реальної результативності, так і еталонних зразків, що вдосконалюються в уяві студентів. Ефективність розвитку вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики постійно підтримується когнітивним дисонансом і недопущенням консонансу, яким зводиться нанівець їхнє прагнення до мети.

Отже, оптимальною величиною між бажаними й реальними результатами співу створюються умови для виникнення емоцій такої сили, що сприяють якісному засвоєнню запланованих компонентів музичних творів і безперервному розвитку вокально-виконавської надійності в студентів мистецьких факультетів вищих закладів освіти.

Під час оволодіння майбутніми вчителями музики мелодико-ритмічною лінією в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку здійснюється пошук оптимальної емоційної насиченості як кожного мотиву, так і

фрази, речення, періоду тощо. Основним критерієм виступає психофізіологічна зручність співу і найвища результативність діяльності. Встановлений оптимум емоційної насиченості мелодико-ритмічної лінії в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку вокальних творів запам'ятовується студентами з метою його відтворення під час будь-якого повторення цього матеріалу, незалежно від часу і місця. У творах з інструментальним супроводом в полі зору постійно утримується емоційна насиченість кожної складової акомпанементу.

Так на основі музичного матеріалу та літературного тексту створюється оптимальна міра збудження студентів, якою забезпечується найвищий рівень надійності співу як окремо взятого фрагмента, так і твору в цілому, але поки що у звичних умовах.

Увага студентів спрямовується на сприйняття зворотної емоційної інформації від присутніх в аудиторії за оцінку музичної палітри, емоційно-образного змісту, драматургії та інших рис текстових чи виконавських компонентів вокальних творів, а не за оцінку якості їх виконання (цим забезпечується ефективність формування надійності співу, оскільки в даному випадку загальновідома схема музичного мистецтва «композитор-виконавець-слухач» переконливо для самих виконавців трансформується в схему «композитор-слухач» завдяки зведенню нанівещь зайвого самолюбства вокалістів).

Матеріал вокальних творів засвоюється не лише традиційними методами, а й іншими, запозиченими в інструментальній підготовці майбутніх учителів музики. Зокрема, кожний фрагмент вокального твору опрацьовується: з нотами й інструментальним супроводом; по пам'яті (без нот) з інструментальним супроводом; з нотами, але без інструментального супроводу; по пам'яті (без нот) і без інструментального супроводу; з нотами під акомпанемент ідеомоторним способом матеріал «відтворюється» в уяві студентів; без нот, але з інструментальним супроводом в уяві студентів ідеомоторним способом «відтворюється» матеріал; без нот і без акомпанементу цей фрагмент музичного твору проробляється таким же ідеомоторним способом.

При застосуванні ідеомоторних методів співу в уяві студентів залишається незмінною кількість текстових і виконавських компонентів. Ефективність формування вокально-виконавської надійності майбутніх учителів музики залежить від якості виконання визначеного фрагменту кожним вищевикладеним методом роботи.

Отже, розвиток вокально-виконавської надійності у майбутніх учителів музики здійснюється на основі того, що виокремлюється якомога більше текстових й виконавських компонентів для спеціального заучування і опрацювання з метою досягнення впевненості в якості своїх знань, умінь та навичок, тобто ліквідується «дефіцит інформації»; допускається позитивний та негативний емоційний вплив на процес діяльності лише на початкових стадіях оволодіння будь-якою складовою вокальних творів, а на завершальних - тільки позитивний; упереджено захоплюються очікуваними результатами співу при вдосконаленні в уяві зразків (еталонного звучання) текстових і виконавських компонентів; коригується знак та сила емоцій завдяки зміні величини розбіжності когнітивного дисонансу між бажаними й реальними наслідками співу; створюється оптимальна міра збудження запам'ятовуванням та відтворенням такої емоційної насиченості мелодико-ритмічної лінії в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку, якою забезпечується психофізіологічна зручність співу і найвища результативність діяльності; постійно знаходяться нові привабливі риси музичного матеріалу з метою створення якомога сильнішого емоційного враження від нього; сприймається емоційна реакція присутніх в аудиторії на оцінку музичної палітри, емоційно-образного змісту, драматургії та інших рис текстових чи виконавських компонентів вокальних творів, а не якості їх виконання; застосовується окрім традиційних способів опрацювання музичного матеріалу й ідеомоторний (уявне виконання епізоду чи всього музичного твору зі всіма локальними ознаками) та їх змішані форми; заздалегідь «закладається» запас як потужності співу, так і його темпу та швидкості з урахуванням акустичних особливостей залів, де проходять майбутні форми звітності.

Звичайно, розмежування процесу формування вокально-виконавської надійності у майбутніх вчителів музики на етапи є умовним. Тому, інноваційні технології закріплення досягнутих результатів можуть втілюватися у практику після оволодіння не всіма, а лише деякими положеннями другого етапу її розвитку (паралельно з запізненням). Послідовність реалізації цих положень залежить від музичного матеріалу, індивідуальних особливостей особистості та майстерності співу студентів мистецьких факультетів вищих закладів світи. Втім, у практику навчання спочатку втілюються інноваційні технології становлення та розвитку вокально-виконавської надійності, а лише потім - її вдосконалення. Наприклад, створюються умови для домінування позитивного та негативного емоційного впливу лише на початкові стадії засвоєння певного текстового фрагменту музичного твору, а на завершальні - тільки позитивного. Відмова від домінування негативного емоційного впливу на перебіг цього процесу здійснюється поступово, з подальшим (паралельним) оволодінням виконавськими компонентами визначеного фрагменту, чим підвищується ефективність діяльності завдяки динамічності уваги за рухом не однотипних властивостей музичного матеріалу.

На основі міцності знань, умінь та навичок у студентів мистецьких факультетів формується впевненість у надійній підготовці до прилюдних виконань вокальних творів, що безпосередньо пов'язується з ліквідацією «дефіциту інформації», яким викликається дія інформаційного стресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенюк Н.С. Вокально-виконавська творчість: / Н.С Гребенюк Автореф. дис.... д-ра мистецтвознавства. – К., 2000. – 39 с.
2. Гуменюк Н.Ю. Педагогічний аспект розвитку студента як творчої особистості в умовах диригентсько-хорового класу / Н. Ю. Гуменюк // Питання культурології: Міжвідомчий зб. наук. ст. Вип. 15/ Ред. кол.: О.Г.Миронюк (головний ред.), О.Д.Глушич та інші. – К., 1997. – С.124-127.
3. Дерев'яно Л.А. Особливості формування вокально-мовленевої культури як складової педагогічної майстерності майбутнього вчителя: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Київський ун.т ім. Т.Г.Шевченка. /Л.А.Дерев'яно – К., 1993. – 21 с.
4. Єнтіс Л.С. Мистецтвознавчі терміни/ Л.С. Єнтіс. Київський національний університет культури і мистецтв. Миколаївський філіал. – Миколаїв: Атол, 2001. – 51 с.
5. Хлебнікова О.В. Формування досвіду музично-виконавської діяльності у студентів вузів культури: Автореф. дис. ... кандидата пед. наук: / Хлебнікова О.В.13.00.02. – К., 2001. – 22 с.
6. Юник Д.Г. Структурно-функціональна модель виконавської надійності музикантів-інструменталістів /Д.Г Юник // Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації: Зб. наук. праць БДПУ. – Бердянськ, 2006. – №2.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Hrebenuk N.Ye. Vokalno-vykonavska tvorchist: / N.Ye Hrebenuk Avtoref. dys.... d-ra mystetstvoznnavstva. – K., 2000. – 39 s.
2. Humeniuk N.Yu. Pedahohichnyi aspekt rozvytku studenta yak tvorchoi osobystosti v umovakh dyryhentsko-khorovoho klassu / N. Yu. Humeniuk //Pytannia kulturolohii: Mizhvidomchyi zb. nauk. st. Vyp. 15/ Red. kol.: O.H.Myrioniuk (holovnyi red.), O.D.Hlushych ta inshi. – K., 1997. – S.124-127.
3. Derevianko L.A. Osoblyvosti formuvannia vokalno-movlenevoi kultury yak skladovoi pedahohichnoi maisternosti maibutnoho vchytelia: Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01/ Kyivskiy un.t im. T.H.Shevchenka. /L.A.Derevianko – K., 1993. – 21 s.
4. Yentis L.S. Mystetstvoznnavchi terminy/ L.S. Yentis. Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv. Mykolaivskiy filial. – Mykolaiv: Atol, 2001. – 51 s.
5. Khlebnikova O.V. Formuvannia dosvidu muzychno-vykonavskoi diialnosti u studentiv vuziv kultury: Avtoref. dys. ... kandydata ped. nauk: / Khlebnikova O.V.13.00.02. – K., 2001. – 22 s.
6. Yunyk D.H. Strukturno-funktsionalna model vykonavskoi nadiinosti muzykantiv-instrumentalistiv /D.H Yunyk // Teoriia i praktyka estetychnoho vykhovannia v umovakh sotsiokulturnoi transformatsii: Zb. nauk. prats BDPY. – Berdiansk, 2006. – #2.

Волошин П. Н. Методика формирования надежности пения в будущих учителей музыки средства активизации эмоциональное воздействие на процесс исполнительской деятельности

В статье поднимается проблема подготовки учителей художественных дисциплин к музыкально-исполнительской деятельности, усовершенствования технологий обучения пению, которые традиционно являются обязательным компонентом обучения и воспитания, в частности, проблема формирования надежности пения как компонента музыкально-исполнительского мастерства. Особенное внимание в формировании названного компонента личности будущего учителя уделяется подбору музыкального репертуара и созданию условий для преобладания у студентов положительных эмоций.

Ключевые слова: *будущие учителя музыки, надежность пения, музыкально-исполнительская деятельность, эмоциональное влияние, вокальные произведения.*

Voloshyn P. N. Methodology Of Singing Reliability Of Future Music Teachers By Means Of Activation Of The Emotional Impact On The Process Of Performing Activity

The article raises the problem of the training of teachers of artistic disciplines to the musical performance, improve the singing learning technologies, which traditionally are an essential component of training and education, in particular, the problem of formation of singing reliability as a component of music and performing arts. Particular attention in the formation of the said component of the future teacher's personality is given to the selection of the musical repertoire and creation of conditions for the predominance of positive emotions in students. Develop an effective method of purposeful formation singing reliability of future music teachers, which would ensure flawless interpretation of vocal works in any environment activities.

Keywords: *future teachers of music, reliability, singing, musical performance, emotional impact, vocal works.*